

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. дфн Николай Папучиев, СУ „Св. Климент Охридски“
за дисертационния труд на Стилиян Драгомиров Петров
на тема „Тишината като действие. Театрални измерения и практики“ за присъждане на
образователната и научна степен „доктор“

Представеното за обсъждане изследване е структурирано в шест основни глави, уводна и заключителна части. Работата е с общ обем от 194 стандартни страници, в които се включва и списъкът с използваната литература.

Уводната част на работата изяснява основните насоки на изследването, неговите цели и предварителни мотивации, свързани с избора на темата и проблемното поле като цяло. Научната теза, която се поставя в началото и се аргументира и илюстрира до заключителната част на изложението, е: „че присъствието на тишината осигурява присъствие на смисъл и конципира по-висока степен на истина за битието и човека в него. Без тишина липсва същина“. В този контекст и в пряка връзка с темата, е представен и водещият метод, приложен в проучването – а именно – наблюдението. Върху него се основава голяма част от емпиричната работа на докторанта, но за пълнотата на изводите допринася и прилагането на метода на интервюто, разширило фокуса на проучването. Това е особено важно за работата по няколко причини, една от които е липсата на натрупана традиция в изследването на тишината като действие в българския критически дискурс. Този дефицит се запълва от гласовете на няколко известни театрални педагози, преводачи, сценографи и драматурзи, които разсъждават върху феномена на тишината и нейното значение за изграждането на сценичната постановка и рецепцията на публиката. Не по-малко важна роля имат интервютата и за регистриране на актуалното състояние на проучвания въпрос – и по-конкретно – на реалните приложения на тишината като компонент от театралните практики и самото представление.

Самите интервюта изграждат корпуса на последната шеста глава на изложението. Засрещането на различни гледни точки илюстрира направените наблюдения от докторанта, аргументира важна част от направените изводи. За тишината се разсъждава в различни ракурси – лингвистичен, антропологичен, драматургичен. Тишината е текст-конструиращ елемент в художествената литература, тя е съзнателно отстраняване от говоренето, не от словото. Образът на тишината, както заявява Йерней Лоренци, е „светъл мрак и черна светлина“, спряло време от застинали картини – едно „чисто сегашно време“ (стр. 148).

На образа на тишината е посветена четвъртата глава на изследването, докато тишината в езика е проблем, анализиран в трета част на работата. Тези две глави изграждат помежду си специфична съдържателна връзка, каквато се забелязва и между първа, втора и пета глава, в които фокусът на проучването е поставен върху театралните проявления на тишината. Като казвам това, бих искал веднага да подчертая, че тези вътрешно-кохезионни връзки, за които стана дума, не нарушават логическата последователност и свързаност на изложението в неговата цялост. Напротив, подобен тип релации само засилват акцентите върху основния изследван проблем.

Образът на тишината е многоизмерен, както мотивирано разкрива изложението, поради факта, че самата тишина „няма собствен образ“ (стр. 87). Образът е по същество валенция, която може да се запълва с различни фигури – театрални, драматургични, антропологични. Тя е лицето на публиката, но и лицето на актьора; плътната тишина е конструктивен елемент на театъра, тя е елемент от опита. Присъствието в нея е своеобразна форма на вербален контрол; това е състояние, което е характерно за присъствие в едно сакрализирано пространство, в което делничното и профанното получават съвсем различни измерения.

Тишината в езика е наименованието на трета глава. Тук, подобно на шеста глава, са представени основно резултати от проведените от докторанта интервюта, както и големи текстуални конструкти от самите интервюта. В тях разсъжденията на интервюираните обхващат различни измерения в опита за визуализация на тишината – става дума за природни, биологично-

телесни, езикови, социални, културни, йерархични фигури, които изразяват, опитват се да изразят или наподобяват по някакъв начин тишината. Главата завършва с опит за приближаване на казаното в интервюта към театралните практики и драматургията. Жестът като изразение на тишината – динамиката срещу статиката, използването на гласа като форма на контрол върху словесното, актьорското и човешкото присъствие, онова вътрешно аз, което рефлектира „да бъдеш на сцената“ (стр. 83) по време на самото представление.

Тишината в театъра също е многоаспектна, заявява изследването още в началната си глава. Тишината на прозрението, тишината-пулсация, знака на тишината – това са проявления, върху които се опират наблюденията и анализът, без същевременно да се прави опит за изкуствено терминологично утежняване на работата. По-скоро във философска, отколкото в историческа перспектива са представени възгледи на Аристотел, Шопенхауер, Ницше върху трите основни литературни рода, като именно в тази връзка се правят съпоставки с онова, което съвременни български режисьори мислят по въпроса. Ако се коригира въвеждащото изречение „По своята феноменология театърът винаги е нарушена тишина“ (стр. 13), работата ще се освободи от една терминологична неточност, доколкото феноменология означава нещо различно от вложения ѝ тук смисъл. Възможна корекция в тази посока е и допълнителното изясняване на понятието.

Тишина, мълчание и пауза „взаимодействат само с *произнесената дума*“ (стр. 38). Поради тази причина във втора глава работата настоява на необходимостта от разкриване на диференциращите им признаци, като фокусът на наблюдение отново е върху самите театрални практики – както в конкретиката си, така и в абстрактно-философски аспект. Главата е кратка по своя обем, по същество тя е свързващо звено между разсъжденията за видовете тишина в театъра и последващите части на работата, за които вече стана дума.

Пета глава съдържа в себе си един от водещите акценти в работата и може да се определи като един от най-ярко изразените ѝ пропедевтични центрове.

Наименованието ѝ напълно съвпада със заглавието на докторантската работа и като цяло изложението концентрира в себе си взаимовръзките между тишината като действие в плана на една практическа драматургична реализация – Пушкиновата трагедия „Моцарт и Салиери“. Пределните ситуации на човешкия екзистенц – смърт, вина, страдание, вечност, време, безсмъртие – както са дефинирани на стр. 106 – са базови концепти, чиято сценична драматизация може да поеме в себе си практическата реализация на тишината. В тази си част изложението представлява редуване на текста на трагедията с наблюденията на докторанта и неговите възгледи за това какво предполага самият текст и каква режисьорска визия може да се предложи при изграждането на сценичното изпълнение.

Работата би спечелила, ако препратките към използваната литература са изведени в самия текст, което ще даде допълнителна аргументация на направените изводи.

В заключение мога да кажа, че напълно подкрепям присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на Стилиян Драгомиров Петров по научно направление *8.4 Театрално и филмово изкуство* за работата му „Тишината като действие. Театрални измерения и практики“.

03.03.2022

Рецензент:

София

проф. дфн Николай Папучиев